

BİZANS TARİHÇİSİ AGATHIAS VE TÜRKLER HAKKINDA VERDİĞİ BİLGİLER

BYZANTINE HISTORIAN AGATHIAS AND HIS INFORMATION PRESENTATION ABOUT TURKS

ВИЗАНТИЙСКИЙ ИСТОРИК АГАФИЙ И ЕГО ИНФОРМАЦИЯ О ТЮРКАХ

Öner TOLAN*

ÖZ

532 yılı civarında doğan, 579 yılından sonra ölen Agathias, eserinde verdiği bilgiler başka kaynaklarda bulunmadığından VI. yüzyıl Bizans tarih yazarlarının en önemlilerinden biridir. Asıl mesleği avukatlık olan ve daha çok şiir sanatına ilgi duyan yazar daha sonraları çevresindekilerin teşviki ile tarih yazmaya karar vermiştir. Beş “kitap” halinde elimize ulaşan “Tarih” adlı eseri 552-559 yılları arasındaki yedi yıllık bir dönemi kapsamaktadır. Bu yılların olayları içerisinde Justinianos’un hükümdarlığının son yıllarında yapılan İtalya ve Lazika savaşları anlatılmaktadır. Alanı geniş olmakla birlikte Agathias sadece olayları hikâye etmekle yetinmemiştir: çalışmanın yaklaşık üçte birini konu dışı bilimsel ve kişilere ait açıklamalar oluşturmaktadır. Bunlardan özellikle Franklar ve Perslerin eski tarihlerine ilişkin anlatılar başlı başına bir kaynak vazifesi görmektedir. Her ne kadar Hristiyan olsa da yazım tarzında dini unsurlara pek az yer veren Agathias eserinde Türkler hakkında da olukça önemli bilgiler vermektedir. Agathias’ın bilgi verdiği Türk boyları arasında Hunlar, Avarlar, Onogurlar, Sabirler, Eftalitler, Kutrigurlar ve Utigurlar bulunmaktadır. Bunlar içerisinde özellikle Sabirler ve Kutrigurlar-Utigurlar ile ilgili aktardığı bilgiler Türk tarihi açısından emsalsiz değerdedir. Ayrıca Bizans ordusunda görev yapan Türk asıllı komutanlar hakkında da bilgi veren yazar zaman zaman Türklerin askeri taktikleri ve kültürel yapılarından bahsederek diğer kaynaklarda geçmeyen bilgiler aktarmaktadır. Dolayısıyla Agathias’ın eseri sadece Türk tarihi için değil Avrupa ve İran Tarihi için de çok önemli bir kaynak durumundadır.

Anahtar Kelimeler: Agathias, Türkler, Hunlar, Avarlar, Onogurlar, Sabirler, Eftalitler, Kutrigurlar, Utigurlar

ABSTRACT

Agathias, born around 532 and died after 579, is one of the most important writers of the Byzantine history because the information given in his work is not found in other sources. The author, who was a lawyer interested in the art of poetry, later on decided to write history with the encouragement of the people around him. His “History”, reached us in five books, covers only seven years between A.D. 552-559. Of the events of these years, it deals almost exclusively with the military campaigns in Italy and Lazica, which took place during the final stages of Justinian’s reign. Agathias’ scale is large, and he does not make do with simple narrative: at least a third of the work is occupied with scholarly or personal

* Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, İBEF, Tarih Bölümü. onertolan@ardahan.edu.tr.

DOI: 10.17498/kdeniz.449408

digressions extraneous to the main theme. Of them, in particular, the stories about the old histories of Frankish and Persian are regarded as an original source. Although being a Christian, Agathias gives little space for religious elements in his writing style, and presents very important information about the Turks in his work. Among the Turkish tribes that Agathias gives information about are Huns, Avars, Onogurs, Sabirs, Ephthalites, Kutrigurs and Utigurs. In these tribes, especially the information related Sabirs and Kutrigurs-Utigurs have unprecedented value in terms of Turkish history. In addition, the author, who also informs us about Turkish commanders in the Byzantine army, sometimes talks about the military tactics and cultural structures of the Turks and gives information that does not exist in other sources. Therefore, the work of Agathias is a very important resource not only for Turkish but also for European and Iranian history.

Keywords: Agathias, Turks, Huns, Avars, Onogurs, Sabirs, Ephthalites, Kutrigurs, Utigurs

АННОТАЦИЯ

Поскольку информация данная в работах Агафия, родившегося приблизительно в 532 году и умершего после 579 года, не была найдена в других источниках, он является одним из самых важных писателей истории Византии VI века. Не смотря на то, что он был юристом по профессии, он очень интересовался поэзией, а после, по просьбе своего окружения решил оставить свои знания об истории в письменном виде. Его работа под названием «Tarih» (История) которая состоит из пяти «книг», охватывает семилетний период между 552-559 годами. На этот промежуток времени приходится война между Италией и Лазики совпавшая по времени с последними годами правления Юстиниана. Агафий не только повествует о данных событиях, около одной трети его работы составляют научные данные и личные исследования о людях, проживавших в те времена. Следует подчеркнуть, что история Франков и Персов изложенная Агафием является значимым источником. Являясь христианином Агафий, скудно пишет о религии в своих работах, но, тем не менее, он дает много важной информации о тюрках. Среди Тюркских племен упомянутых Агафием встречаются гунны, авары, оногуры, савиры, эфталиты, кутригуры и утигуры.

Автор не только повествует о тюркских военачальников, служивших в византийской армии, и также дает информацию о военной тактике, но и всецело о культуре Тюрков, которые не указываются в других источниках.

Ключевые слова: Агафий, Тюрки, Гунны, Авары, Оногуры, Савиры, Эфталиты, Кутригуры, Утигуры

1. Giriş:

Agathias, Hayatı ve Eserleri

Agathias (Αγαθιάς), VI. yüzyıl Bizans tarih yazımında Prokopios, Menander ve Theophylaktos ile devam eden zincirin aradaki önemli bir halkasını oluşturmakta ve kronolojik bir boşluğu doldurmaktadır. Bu vesile ile eseri ve verdiği bilgiler başlı başına bir kaynak durumundadır.

Agathias'ın hayatı hakkındaki bilgilerimizin çoğu bizzat kendi yazdığı eserlerde yer alan kendisi ve ailesi hakkında verdiği bilgilere dayanmaktadır. Buna göre, onun doğum tarihini tam olarak tespit etmek mümkün gözüküyor fakat aşağı yukarı 532 yılı civarında

doğduğu söylenebilir. Çünkü o eserinde, Beyrut’u yıkan ve Mısır’da da hissedilen büyük deprem sırasında İskenderiye’de olduğunu söylüyor. Kos adasının uğramış olduğu tahribatı ise oradan başkente dönüş yolunda bizzat kendisinin gördüğünü ifade etmektedir. Kendisi orada öğrenci olarak bulunuyordu ve muhtemelen, normal hukuk eğitiminin başlangıç aşaması olan retorik öğrenimi için gitmişti. 551 yılında Konstantinopolis’e dönüşü de bu eğitimi başkentte tamamlamak içindi. Şu halde eğitimine başladığında yirmi yaş civarında olması gereken Agathias, bu hesaba göre 532 yılı civarında doğmuş olmalıdır (Cameron, 1970: 1-2).

Agathias kendisi ise kendini şöyle tanıtmaktadır: “Benim adım Agathias, doğum yerim Myrina, babam Memnonius, uğraş alanım ise mahkemelerdeki davalar ve Roma hukukudur. Myrina¹ adı ile Trakya’daki şehri veya aynı isimle Avrupa veya Afrika’daki başka bir şehri kastetmiyorum. Lydia’dan gelen ve Elaia körfezinin büyük kıvrımına akan Pythicus nehrinin ağzı yakınında uzun zaman önce Aeolianlar tarafından kurulmuş olan Asya’daki şehirden bahsediyorum” (Agathias, 1975, Preface, 14: 5). Ailesi hakkında çok kısıtlı bilgiye sahibiz. Babası Memnonius, “Rhetor” unvanına sahip idi ki o dönemde verildiği şekliyle bu unvan muhtemelen onun Myrina’da taşralı bir avukat olarak görev yaptığını göstermektedir. Annesi Pericleia ise Agathias üç yaşındayken Konstantinopolis’te ölmüştür. Agathias’ın bir kız kardeşinden ve iki erkek kardeşinden bahsedilse de bunların farklı bir anneden doğduğu anlaşılmaktadır.

Büyük bir ihtimalle yazarımızın çocukluk günleri Konstantinopolis’te geçmiştir. İskenderiye’de retorik, Konstantinopolis’te hukuk okumak suretiyle pahalı bir eğitim aldığı görülüyor (Frendo, 1975: IX). Babası, onu eğitim için İskenderiye’ye gönderecek ve masraflarını karşılayacak kadar zengin biri olmalıydı (Cameron, 1970: 4). Meslek hayatının ilk yıllarında İzmir’de *curator civitatis* (kamu binaları ile ilgili) görevinde bulunmuştur. Daha sonra başkentte başarılı bir avukat (*scholastikos*²) olarak çalışmaya başlamıştır (Baldwin, 1991: 35). Mevcut kayıtlardan anlaşıldığına göre geçimini sağlamak için oldukça yoğun bir tempoda çalışmak zorunda kalmıştır.

Agathias’ın doğum tarihi gibi ölüm tarihi de net değildir. Ölümü, İran şahı Hüsvrev’in 579 yılındaki ölümünden (eserinde bahsedilen tarihlenebilir son hadise) biraz sonra ve İmparator Maurikios’un 582’de tahta çıkışından önce gerçekleşmiş olmalıdır. Çünkü Agathias eserinde anlattığı son olaylarda, olacıklardan habersiz bir şekilde, geleceğin imparatoru Maurikios’u basitçe “Paul’un oğlu Maurice” olarak nitelendirmiştir (IV, 29, 8). Bu hesaba göre İmparator Justinianos’un 565 yılındaki ölümü sırasında 33 yaş civarında olan Agathias, İmparator II. Justinos’un (565-578) tüm dönemi ve İmparator I. Tiberios Konstantinos’un (578-582) hükümdarlığının bir kısmında yaşamıştır (Frendo, 1975: IX).

Agathias’ın eserleri hakkında bilgiyi de yine kendi yazdıklarından öğreniyoruz. “Tarihler” adlı eserinin önsözünde şu bilgiyi vermektedir: “Benim çocukluktan beri epik şiirlere yatkınlığım vardır ve şiirsel derlemelerin inceliklerinden hoşlanırım, bu nedenle etkileyici temalarla dolu ve aşkla ilgili motiflerle süslenmiş ‘Daphniaca’ adında altılı dizelerden oluşan birkaç kısa parça yazdım. Dahası, henüz bilinmeyen ve sadece bazı insanların rasgele ağzında mırıldandığı son zamanlarda yazılmış günümüze ait nükteli şiirlerin mümkün olduğunca tam bir derlemesini yapma teşebbüsünün memnuniyet verici ve

¹ Myrina Antik Kenti İzmir-Çanakkale karayolu üzerinde yer alan, İzmir’e bağlı Aliağa İlçesi’nin 3 km kuzeyinde yine aynı karayoluna yakın bir noktada bulunur. Güzelhisar Çayı’nın (antik adıyla Pythikos) denize döküldüğü noktada bulunan Myrina, 12 Aiol yerleşmesinden biridir.

² IV. yüzyıldan sonra özellikle avukatlar ve hatipler tarafından kullanılan unvan.

övgüye değer bir iş olduğunu düşünüyorum. Bunları uygun bir şekilde sınıflandırarak ve düzenleyerek kaydetmeyi planlıyorum” (Agathias, 1975, Preface, 7-8: 4). Bunlardan yukarıda tarif edilen “*Daphniaca*” adlı eser günümüze kadar ulaşmamıştır. Muhtemelen yazar otuz yaşına ulaşmadan önce bu eserini tamamlamıştı. Tarih ile ilgili eserini yazmadan önceki ara dönemde ise genellikle *Cycle* olarak bilinen çağdaş şairlerin nükteli şiirlerinin toplandığı bir derleme çalışması yapmıştır ki Agathias kendisi de bu esere yaklaşık yüz şiirle katkıda bulunmuştur. Bu antoloji II. Justinos döneminin başlarında, muhtemelen de 567’de basılmıştır (Frendo, 1975: IX).

Asıl olgunluk dönemi eseri olan “*Tarihler*” adlı çalışması için Agathias’ın ne bir eğilimi ne de kişisel tecrübesi vardı. Eserinin önsözünden anlaşıldığına göre (Preface, 11-12) yakın çevresinin teşviki ile bu işe girişmişti. Anlaşıldığı kadarıyla oldukça sade olan önceki yaşamı sıkıcı bir durgunluğa sahipti ve bu eseri yazma işi, kendisi için oldukça yoğun çalışma hayatı içinde önemli olayları hatırlayıp geçici bir rahatlama vesilesi olmuştur. Arkadaşlarından birinin (Paul) zengin ve nüfuzlu bir kişi olduğu bilinse de yakın çevresi genelde dar bir şair ve edebiyatçı zümreden oluşuyordu ve dönemin politik veya askeri herhangi bir aktörü ile teması olduğunu iddia edecek herhangi bir kanıtı sahip değildi. Kendisinin de şikâyet ettiği resmi himayeden (patronage) mahrum olması, ilgili çevrelerden dışlandığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Agathias eserini yazmaya II. Justinos’un tahta geçişinden az zaman sonra başlamış olmalıdır. Muhtemelen Tiberius döneminde yazmaya devam ediyordu ve eserindeki bazı imalardan anlaşıldığına göre (IV, 22, 9; V, 25, 5) onu bitirecek kadar uzun yaşamamıştır. Beş “kitap” halinde bize bıraktığı eser yedi yıllık bir dönemi kapsamaktadır (552-559) (Frendo, 1975: X). Bu yılların olayları içerisinde ise öncelikle, Justinianos’un Gotlara ve İran’a karşı sürdürdüğü savaşların son safhasını oluşturan, İtalya ve Lazika’ya yapılan seferlerin askeri süreci anlatılmaktadır. Alanı geniş olmakla birlikte Agathias sadece olayları hikâye etmekle yetinmemiştir: çalışmanın yaklaşık üçte birini konu dışı bilimsel ve kişilere ait açıklamalar oluşturmaktadır. Bunlardan özellikle Franklar ve Perslerin eski tarihlerine ilişkin anlatılar başlı başına bir kaynak vazifesi görmektedir (Cameron, 1970: 30).

Eserde başlıca askeri hadiselerin yanı sıra sosyal ve entelektüel konular da belli oranda yer almaktadır ancak dini meselelerin fazla önemsenmediğini veya atlandığını belirtmek gerekir. Esasen bu durum paganizmden ziyade üslup taklidinden ileri gelmektedir zira bazı karşıt görüşler bulunsada da Agathias’ın tam bir Hristiyan olduğundan şüphe edilemez (Baldwin, 1991: 36). Her ne kadar Prokopios, Agathias’ın bizzat ifade ettiği gibi (Preface, 22; 32), onun model aldığı kişi olsa da o, Prokopios’tan daha çok üsluplarını taklit ettiği Bizans’ın IV.-V. yüzyıl seküler tarihçilerine benzemektedir (Cameron, 1970: 30). Neticede yazarının bir tarihçi olarak kusurlarının bulunmasına rağmen “*Tarihler*” isimli eser tarih araştırmaları için detaylı ve önemli bir kaynak durumundadır. Dolayısıyla denilebilir ki bir tarih anlatıcısı olarak Agathias görevini yerine getirmiştir (Frendo, 1975: X).

Eserin muhtevasına bakacak olursak, Agathias’ın eseri önsöz ve beş kitaptan oluşmaktadır. Önsözde tarihin öneminden, kendisinin ilgi alanlarından ve çevresi tarafından bir tarih eseri yazmaya teşvik edilmesinden bahsettikten sonra kendisi ve ailesi hakkında kısaca bilgi vermektedir. Burada ayrıca dönemin güçlü kişilerine övgü mahiyetinde yazılan tarih eserlerini sert biçimde eleştirdikten sonra kendi eserinin Procopius’un eserinin devamı olduğu belirterek kısaca, nereden başlayacağı anlaşılabilir diye, Procopius’un eserinde anlatılan konuları sıralamaktadır.

Agathias, Birinci Kitabına 552 yılındaki Romalılarla Gotlar arasında yapılan *Mons Lactarius* savaşını anlatarak başlıyor. Yenilen Gotlarla yapılan anlaşmaya geçindikten sonra

Gotların bu defa ittifak için Franklara döndüklerini söylüyor ve bu vesile ile ana konudan ayrılıp Franklar ve onların önceki tarihleri hakkında bilgi veriyor. Romalılara karşı Got-Frank ittifakı münasebetiyle Alamanniler hakkında da bilgiler veren Agathias bundan sonra ana konuya dönerek Narses'in ilerleyişini aktarmaya devam ediyor. İlerleyen kısımda ise Cumae, Lucca gibi şehirlerin kuşatılıp alınması ve diğer küçük yerlerin ele geçirilmesi anlatılmaktadır.

Eserin İkinci Kitabı, Roma civarında olan Narses'in ordusunun durumu ve Güneye doğru ilerleyen Franklar ve Alamannilerden bahisle başlamaktadır. Butilinus ve Leutharis adlı iki kardeş idaresinde iki kola ayrılan bu birlikler İtalya coğrafyasında şiddetli yağma faaliyetlerinde bulunduktan sonra geri dönüş yolunda biri (Leutharis), önce Roma ve Hun askerlerinden oluşan bir ordunun saldırısına uğramış sonra da gittiği Venedik civarında veba salgını ile karşılaşmıştır. Sonuçta kendisi ve askerlerinin çoğu telef olmuştur. Diğerisi ise (Butilinus), kuzeye doğru geri dönerken Narses'in ordusu ile karşı karşıya gelmiş ve ağır bir şekilde mağlup edilmiştir. Agathias detaylı olarak aktardığı bu hadiselerden sonra o dönemin büyük deprem ve sel gibi doğal felaketlerinden bahisle İstanbul, Beyrut ve Kos adasının uğradığı yıkımları ayrıntılı biçimde anlatır. Bütün bunların ardından yazar Lazika coğrafyasında sürdürülen İran-Bizans savaşlarına dönmektedir. Burada önce Colchis coğrafyası ve buradaki insanların kökeninden bahsettikten sonra Pers ordusunun bölgedeki işgalleri, Pers komutanının ölümü ve cenaze töreninden bahsetmektedir. Bu vesile ile geniş bir parantez açarak Perslerin eski inançlarını ve önceki tarihlerini anlatmaktadır.

Agathias, eserinin Üçüncü Kitabının başında başkentteki kendi mesleki çalışmaları hakkında kısaca bilgi verdikten sonra Perslerle sürdürülen Lazika savaşına kaldığı yerden devam etmektedir. Her iki orduda yapılan idari düzenlemeleri anlattıktan sonra Lazika'nın Gürcü kralı ile Romalı komutanlar arasındaki çekişmelerden ve nihayet kralın Perslerle gizli ittifak yaptığı suçlaması ile Romalı komutanlar tarafından öldürülmesinden bahsettikten sonra karşı karşıya gelen iki ordudan Romalıların Onoguris önlerinde ağır şekilde yenilmeleri detaylı olarak anlatılmaktadır. Bu arada imparatorun elçisinin Misimianlar tarafından öldürülmesi ve bu halkın Perslerle işbirliği yapması, Roma ordusundaki Sabirler ve onlara saldıran Dilimnitler hakkında bilgi verilmektedir. Daha sonra Perslerin Phasis (Poti) şehrine gitmesi ve orada iki ordunun çarpışması detaylı olarak anlatılmaktadır.

Eserin Dördüncü Kitabı Lazika Kralının öldürülmesi davasının detaylı anlatımıyla başlar. Burada tanık ifadelerinin uzunca nakledilmesi dikkat çekicidir. Daha sonrasında Romalıların Misimianlara saldırma kararı, Pers ordusunun hareketleri, Pers ordusundaki Sabirlerin kampına Romalıların saldırması, Rhodopolis'in bir Hun komutan tarafından Perslerden alınması gibi hadiseler anlatılır. Bunun ardında Pers ordusunun İberia'ya çekilmesi sonucu Romalıların Misimianlar üzerine harekete geçmeleri ve Misimianların doğrudan savaşmasalar da ağır kayıplar vermeleri, sonrasında imparatora bağlanmaları detaylı olarak anlatılır. Bundan sonra Agathias Pers cephesine geri dönmektedir. Romalıların önünden çekilen ordu komutanının Hüsrev tarafından korkunç şekilde cezalandırılmasından bahsederken yine geniş bir parantez açıp konu dışı olarak Pers tarihinden bahsetmektedir. Hatta bu bahsin bitiminde, verdiği bilgilerin doğru olduğunu ve bizzat Pers kaynaklarından nakledildiğini de belirtmektedir.

Agathias'ın eserinin son bölümü olan Beşinci Kitabında önce Tzani halkının giriştiği isyan hareketi ve bunun bastırılması, 557 yılında İstanbul'da meydana gelen deprem ve sonrasında 558'deki veba salgını anlatılmaktadır. Bunun ardından yazar, Hun boyları hakkında bilgi vermeye başlayarak bunlardan Kutrigurların başkent yakınlarına kadar bütün Trakya arazisine yaptıkları saldırılardan bahsederken sözü bunları durduracak bir Roma

ordusunun niçin bulunmadığına getirerek ihmalkâr idarecileri suçlamaktadır. Bundan sonra Agathias, Kutrigur saldırılarına karşı imparatorun meşhur komutan Belisarius'u görevlendirmesi ve onun Kutrigurlarla yaptığı mücadele ile öteki Hun birliğinin Khersonesos'u kuşatmasını detaylı olarak anlatmaktadır. Ardından imparatorun Utigurları Kutrigurlar üzerine saldırtmak suretiyle bu tehlikeden kurtulmaya çalıştığı vurgulanarak imparatorun bu amaç için Utigurların liderine gönderdiği mektup aynen alıntılanmış ve sonra iki grubun birbiriyle savaşmak suretiyle nasıl yok oldukları anlatılmıştır.

Agathias'ın eserinin günümüze kadar muhtelif baskıları yapılmıştır. Bunlardan ilki B. Vulcanius tarafından "*Agathiae, historici & poetae eximij, De imperio et rebus gestis Iustiniani imperatoris: libri quinque*, Lugduni Batavorum: 1594" adıyla XVI. yüzyılda yapılmış ve daha sonra 1660 ve 1729 yıllarından tekrar basılmıştır. Daha sonra 1828 yılında Niebuhr tarafından, 1864 yılında P. Migne tarafından, 1871 yılında L. Dindorf tarafından ve son olarak 1967 yılında R. Keydell tarafından diğer baskıları Latince çevirileri ile birlikte yapılmıştır. Yine Agathias'ın eserinin M. Cousin tarafından Fransızca, D. Coste tarafından Almanca, M. V. Levcenko tarafından Rusça ve son olarak J. D. Frendo tarafından İngilizce çevirileri yapılmıştır.

2. Türkler Hakkında Verdiği Bilgiler

Agathias'ın Türkler hakkındaki ilk bahsi, eserinin önsözünde Procopius'un anlattıklarını sıralarken, onun Hunlar hakkında da bilgi verdiğini bildirmesi ile başlar. Bunu şu ifadelerle anlatır: "*Procopius ayrıca ...bu sıralarda Tuna'yı geçen Hunların, Illyria'yi, Tesalya'yi, Avrupa'nın ekseriyetini ve Çanakkale'yi geçerek Asya'nın da bir kısmını tahrip etmek suretiyle Romalıların ülkesine korkunç zarar veren akınlarını anlatmaktadır*"(Agathias, 1975, Preface, 26: 7). Bundan sonraki bahsinde ise Agathias, Birinci Kitabın başında, bir benzerliğe değinerek Türklerin ve Avarların saç uzatma âdeti olduğunu bildiriyor. Anlattığına göre Burgondlarla savaşan Frank krallarından Chlodomer, savaş meydanında öldürülmüş ve cesedi ancak uzun saçlarından tanınmıştı. Bu vesileyle Frank krallarının saç uzatma âdetinden bahsederken Türklerle mukayese yapmaktadır. "*...onlarınkı Türkler ve Avarlarınkı gibi dağınık, kuru, kirli ve göze hoş görünmeyen bir düğümle bağlanmış değildir...*"(Agathias, 1975, I, 3, 4: 11). Bu şekilde bir karşılaştırma yapan Agathias, elbette ki kendileri gibi Hristiyan olan Franklara duyduğu sempatiyi ve düşman gördüğü Türklere duyduğu öfke ve aşağılama hislerini gizleyemese de biz Avarların saçlarını uzattıklarını bu vesile ile bir diğer kaynaktan daha öğrenmiş bulunuyoruz.

Daha sonra Agathias, Narses'in Franklara karşı bir çarpışmasından bahsederken Hunların uyguladığı Türk savaş taktiğini nasıl benimseyip kullandığını anlatır. Ravenna'dan Ariminum'a (Rimini) gelen Narses, burada bir Frank birliği ile karşılaşmıştır. Güçlü kalkanların arkasında dizilmek suretiyle oluşturdukları savunma durumu karşısında Romalı askerlerin yaptıkları saldırı etkisiz kalınca Narses başka bir taktik dener. İşte klasik Türk savaş taktiği olan ve sahte geri çekiliş esasına dayanan bu savaş oyununu Agathias, bizzat Hunlardan öğrenildiğini vurgulayarak şöyle anlatmaktadır: "*I, 22, 1. Durumu değerlendiren ve düşmanın zayıf vermediğinin farkına varan Narses, çoğunlukla Hunlar tarafından uygulanan bir barbar taktiğine başvurdu. Beraberindekilere, Frankları ağaçlıklardan mümkün olduğunca uzak, açık ovaya çekmek için, atlarını ters yöne çevirmeleri ve korkuyla kaçtırmış gibi geri çekilmeleri emrini verdi. Gerisini ona bırakacaklardı. I, 22, 2. Böylece onlar emri dinlediler ve kaçtılar. Franklar onların kaçışına aldandı ve korkularının gerçek olduğu zannıyla kendilerine güvenerek hemencecik saflarını bozdular, ormandan ayrılıp yakın takibe koyuldular. I, 22, 3. Önce süvariler öne atıldı ve onları piyadelerin en cesur ve atak olanları izledi. Hepsi, bir an önce Narses'i canlı yakalama ve böylece az bir çaba ile*

savaşı kendi istedikleri şekilde sonuçlandırma düşüncesiyle baskıya devam ettiler. **I, 22, 4.** Disiplini tamamen kaybedip tedbiri elden bırakarak çılginca bir sevinç ve ölçsüz bir istek içerisinde düzensiz bir şekilde ilerlediler. Dizginleri kendi atlarına bırakan Romalılar, tıpkı paniğe kapılmış kaçaklar gibi görüntü vererek süratle kaçıyorlardı. Bu şekilde kendi rollerini çok inandırıcı bir şekilde oynadılar. **I, 22, 5.** Barbarlar açık ovada dağılmış ve ormandan iyice uzaklaşmış oldukları bir sırada Romalılar, komutanlarının işareti ile aniden geriye döndüler ve kendilerini takip edenlerle kafa kafaya geldiler. Olayların beklenmedik yönde gelişmesi sonucu oluşan kargaşa ve panik ortamından yararlanan Romalılar her yönden saldırdılar ve düşmanı ezip geçtiler. Kaçakların ve takipçilerin rolleri aniden tersine dönmüştü. **I, 22, 6.** İçinde buldukları tehlikenin farkına varan Frank süvarileri olabildiğince hızlı bir şekilde ormanlık alana doğru geri döndüler ve karargâhlarının güvenliğini sağlamış olmak dahi onları memnun etti. Fakat piyadeler utanç verici bir şekilde katledildi. Beklenmedik felaket karşısında o derece umutsuzca afflamış ve çılginca dönmüşlerdi ki kendilerini kurtarmak için parmaklarını bile oynatamadılar. Tıpkı bir domuz veya sığır sürüsü gibi boğazlanarak acınacak şekilde üst üste yığıldılar. **I, 22, 7.** Onların en cesur adamları bu şekilde katledilince (dokuz yüzden fazla adam vardı) diğerleri, ana kitleden ayrılmanın kendileri için güvenli olmayacağına ikna olmuş bir şekilde geri çekilip kendi liderlerinin yanına döndüler” (Agathias, 1975, I, 22, 1-I, 22, 7: 30-31).

Agathias, eserinin İkinci Kitabının başında İtalya coğrafyasında güneye doğru ilerleyen Frank ve Alamanni istilasından bahsetmektedir. Burada Butilinus ve Leutharis adındaki iki kardeşin idaresindeki barbarlardan Leutheris geri dönme kararı vermiş ve üç bin kişilik bir birliği öncü kuvvet ve keşif kolu olarak önden göndermiştir. İşte bu birlik içinde Hunların da olduğu bir Roma ordusu tarafından bozguna uğratılmıştır. Şöyle ki: **“II, 2, 5.** Artabanus ve Hun Uldak [Οὐλδαχ], sırasıyla bir Roma ve bir Hun ordusunun başında Pisaurum [Pesaro] şehrinde güçlerini birleştirmiş ve Franklar bu yoldan geçerse diye tetikte beklemekteydiler. Düşmanın öncü muhafız birliğinin İon kıyılarından ilerlediğini görür görmez şehirden hemen çıkıp ani ve düzenli bir saldırı gerçekleştirdiler ve onların çoğunu öldürdüler. Düşmanın diğer bir kısmı hemen sahil kenarından başlayan dik kayalara tırmanmaya çalıştı fakat onlar da tepe üstü düşüp öldüler ve dalgalar tarafından sürüklendiler” (Agathias, 1975, II, 2, 5: 34). Bundan sonra uğradıkları felaketten kurtulan az sayıdaki Frank diğerlerine haber vermiş, onlar da her ne kadar savaş düzeni almışlarsa da Artabanus ve Uldak tarafında savaşmak için bir hareket görmemeleri üzerine daha fazla kayba uğramamak için kuzeye doğru ilerlemeye devam etmişlerdi. Po nehrini geçip Venedik civarına gelip karargâh kurduklarında ise bu defa veba salgını ile karşılaşmışlardı.

Daha sonra Agathias, Romalılarla mücadeleyi sürdüren bir Got birliğinden bahsederken onları idare eden Hun komutanından bahsetmektedir: **“II, 13, 1.** Farklı yerlerde Franklara yardımda bulunmuş yaklaşık yedi bin kişilik bir Got birliği, Romalıların saldırılardan vazgeçmeyeceklerine ve sonunda kendilerine de saldıracaklarına kanaat getirip aceleyle Campsa [belki de bugünkü Conza] kalesine çekildi. **II, 13, 2.** Burası iyi takviye edilmiş oldukça güvenli bir yerdi çünkü her yönden dışa doğru ve tepeye yükselen kayalar sayesinde düşman saldırıları için erişilmez bir hale gelmiş dik bir tepe üzerine konumlanmıştı. Bu Gotlar burada toplanınca kendilerini güvende hissettiler ve Romalılara teslim olma konusunda en ufak bir eğilim göstermediler. Gerçekten onlar eğer biri kendilerine saldırırsa bütün güçleriyle karşı koymayı kafalarına koymuşlardı. **II, 13, 3.** Onları bu şekilde davranmaya teşvik eden liderleri, ne akrabaları ne de yurttaşları olan Ragnaris [Ράγναρις] adlı bir barbardı. Bittorlar/Bitgurlar? [Βίττορες] adında bir Hun boyuna mensuptu. Kendi üstün konumunu becerikliliği ve hırsı ile beraber ne pahasına

olursa olsun kişisel nüfuz kazanma yeteneği ile elde etmişti. O şimdi kendi saygınlığını arttırmak umuduyla düşmanlığı devam ettirmeyi planlıyordu. **II, 13, 4.** Narses derhal bütün gücüyle onların üzerine yürüdü. Fakat ani bir atak yapmak için kaleye yaklaşmak mümkün olmadığından ve elverişsiz bir arazi üzerinde savaşmanın mümkün olmamasından dolayı farklı bir yol denedi. İçeridekilere hiçbir şey götürülmediğinden emin olmak için olası bütün ikmal noktalarını tutarak onları tehlikeli bir işe girişmekten caydırmak maksadıyla [kaledekiler zor durumda kalıncaya kadar] sadece rutin bir kuşatma sürdürmeye koyuldu. **II, 13, 5.** İçeride bol miktarda erzaka sahip oldukları için barbarlar bu taktikten ciddi bir zarar görmediler çünkü kaleyi zapt edilemez bir hale getirmek için bütün levazımı ve değerli şeyleri önceden temin etmişlerdi. **II, 13, 6.** Yine de Romalılar tarafından kuşatılmış olmak onlar için bir rahatsızlık sebebi idi ve belirsiz bir süre için bir yere kapatılmanın ve sınırlanmanın kendileri için onur kırıcı bir durum olduğunu düşünüyorlardı. Bu nedenle, belki buldukları yerden uzaklaştırmayı başarabilecekleri umuduyla düşmana sık sık ani hücumlar yapıyorlardı fakat mücadeleleri sonuçsuz kalıyordu. **II, 14, 1.** Kış mevsimi bu hadiselerle geçirildikten sonra Ragnaris, Narses ile şartlar hakkında bir görüşme yapması gerektiğine karar verdi. Görüşme için kendisine izin verilince o, birkaç adamın refakatinde ortaya çıktı ve ikisi tarafsız bölgede buluşarak uzun bir görüşme yaptılar. **II, 14, 2.** Fakat Ragnaris'in kibirli görüntüsü, aşırı övünmesi, ölçsüz taleplerde bulunması ve benimsediği yukarıdan bakan tavır Narses'in kayıtsız şartsız görüşmeyi bitirmesine ve daha fazla üzerinde konuşmadan onu geri göndermesine sebep oldu. **II, 14, 3.** Ancak o, tepeye çıktığı zaman kale duvarından çok uzak olmayan bir yerde iken planının başarısız olmasının kızgınlığıyla sinsice ve ses çıkarmadan geriye dönüp yayını gerdi ve Narses'e doğru bir ok attı. Fakat iskaladı. Ok hedefinden uzağa gitti ve kimseye zarar vermeden yere düştü. **II, 14, 4.** Fakat bu barbar, ihaneti sebebiyle hemen cezalandırıldı. Küstahlığına öfkelenen Narses'in korumaları onu hedef aldılar. Bu zavallı adam ölümcül bir yara aldı, böyle çirkin bir ihanet eylemini yaptığı için bu kaçınılmaz sonu hak etmişti. Adamları onu güçlülükle kaleye taşıdılar. **II, 14, 5.** O, iki gün daha bu şekilde kaldıktan sonra delice ihanetine uygun olarak yüz kızartıcı bir şekilde öldü" (Agathias, 1975, II, 13, 1-II, 14, 5: 45-46). İki gün sonraki ölümüyle Hun komutan Ragnaris'in macerası son bulmuş, ardından Gotlar, Romalılara direnemeyeceklerini anlayıp bir anlaşma yaparak teslim olmuşlardır.

Agathias daha sonra Romalılar ve Persler arasında çekişme konusu olan ve eserinde sık geçen Onoguris [Ovóγουρις] şehrinin adı ile ilgili bilgi veriyor: "**III, 5, 6.** Romalılar, Martin'in isteği üzerine, Onoguris'teki Perslere karşı geniş çaplı bir saldırı yapmak amacıyla acele hazırlık yapmaya başladılar. Onoguris bu yerin eski ismi idi ve muhtemelen geçmişte bir Hun boyu olan Onoguriler ile Colchianlar arasında meydana gelen ve ikincilerin galip geldiği bir çarpışmanın neticesinde ortaya çıkmıştı, yörenin sakinleri başarının anısına o yeri bu şekilde isimlendirmişlerdi. **III, 5, 7.** Bugünlerde çoğu insan bu ismi kullanmıyor. Burada din adamı Stephen'e adanmış bir ibadethane bulunur ki söylendiğine göre bu kişi eski zamanlardan beri gönüllü olarak Hristiyanlık esaslarını savunurken hayatını kaybeden ve düşmanları tarafından taşlanarak öldürülen ilk kişidir. Neticede bu yeri onun adıyla bağdaştırmak gelenek haline gelmiştir. Yine de benim, buranın eski ismini kullanmama makul bir itiraz olacağını düşünmüyorum ki zaten böyle bir uygulama tarih yazım tarzı ile uyumlu şekilde uzun süre muhafaza edilmiştir" (Agathias, 1975, III, 5, 6-III, 5, 7: 72).

Agathias, yine eserinin Üçüncü Kitabında, Roma Pers mücadelesi devam ederken bir ara imparatorun elçisinin Misimianlar tarafından öldürülmesini ve cezadan korktukları için bu halkın Perslerle işbirliği yapmasını anlatırken hemen sonrasında Roma ordusunda paralı

asker olarak bulunan Sabirlerden bahsetmektedir: “**III, 17, 5.** Bu sırada Roma ordusunda ağır piyade olarak görev yapan Sabirler [Σάβειροι] (bir Hun topluluğu) adlı bir paralı asker birliği vardı. Sayıları aşağı yukarı iki bin kadardı ve Balmak [Βαλμάχ], Kutilzis [Κούτιλζις], ve İliger [Ιλιγερ] adlarındaki kendi en seçkin liderlerinin komutası altında idiler. Bu Sabirler, Martin’in³ talimatı üzerine, Archaeopolis ovasının yakınında kamp kurmuşlardı ki muhtemelen bu yol üzerinden geçecek olan düşmana mümkün olduğunca büyük zarar vermek suretiyle geçişlerini daha zor ve tehlikeli hale getirmek amaçlanmıştı. **III, 17, 6.** Nachoragan⁴, Sabirlerin görünürde stratejik olarak bu uçta konumlandırıldığını öğrendiği zaman Dilimnit⁵ kuvvetlerinden üç bin kişilik bir birlik seçip Sabirlere karşı gönderdi ve kibirli biri gibi savaşa giderken arkasından pusu kuracak kimse kalmayınca kadar onların hepsini yok edeceğini söyledi....⁶ **III, 18, 1.** Bu Dilimnit birliği akşamüzeri Sabirlere karşı yola çıktı çünkü Sabirler uykuda iken sürpriz bir atak yapmanın ve böylece az bir çaba ile onların tamamını yok etmenin daha iyi olacağını düşündüler. Ve zannedersenem kendilerini felakete götüren tesadüfi karşılaşma olmasaydı umutları boşa çıkmayacaktı. **III, 18, 2.** Fakat şu işe bakın ki amaçlarına ulaşmak için karanlığın perdesi altında yolda giderlerken yalnız gezen bir Kolkhisliye [Colchian] rastladılar. Yakaladıkları bu adamı, kendilerini Sabirlere götüreceği yolu göstermesi için zorladılar. Söylediğine göre bunu yapmaya o da dünden razıydı ve onların başına geçerek yola düştü. Sık ağaçlıklı bir vadiye geldiğinde ise sessizce yere çömeldi ve ortadan kayboldu. Kendini takip edenlerden kurtulmayı başaran bu adam hızlı koşarak onlardan önce Hunların kampına ulaşmaya muvaffak oldu. **III, 18, 3.** Oraya vardığında herkesi mışıl mışıl uyurken buldu ve ‘Zavallı adamlar’ diye avazı çıktığı kadar bağırdı ‘birazdan hepiniz öleceksiniz’. Bu şekilde onları uyandırır uyandırmaz onlara düşmanın her an orada olabileceğini söyledi. **III, 18, 4.** Onlar telaşla ayağa fırladılar, silahlandılar, etrafi çevrilmiş kamplarından çıktılar ve iki gruba ayrılarak siper aldılar. Hatta girişi korumasız, ağaç ve bezden yapılmış çadırlarını da ayrılmadan önceki gibi aynı durumda bıraktılar. **III, 18, 5.** Arazi hakkında bilgileri olmadığı için Dilimnitler biraz farklı bir yol tuttular fakat yine de gün ağarmadan önce Hun kampına ulaştılar. Aşırı bir özgüvenle hemen kampın içine daldılar. **III, 18, 6.** Düşman ses duyup uyanmasın diye sessizce yaklaşarak görünüşte onları uykuda öldürüyormuş gibi mızraklarını yataklara ve çadırlara sapladılar. **III, 18, 7.** Fakat tam onlar amaçlarına ulaştıklarını düşünmeye başlamışlardı ki Sabirler saklandıkları yerden aniden çıktılar ve iki yandan onlar üzerine saldırdılar. Dilimnitler olayların beklenmedik yönde gelişmesi karşısında tamamen dağıldılar ve kendilerini kendi kapanlarına kısılmış bularak ne yapacaklarını bilemediler. Dar ve sınırlı bir alana kapatıldıkları için kaçmak hiç de kolay değildi. Gece savaşının ve paniğin daha da artırdığı belirsizlik düşmanı da tam olarak seçmeye imkân vermiyordu. **III, 18, 8.** Sonuç, kendilerini savunmak için teşebbüste bile bulunamadıkları tam bir katliam oldu. Sekiz yüz adam öldürülürken geri kalanlar zar zor kendilerini kurtardılar ve sonra yaptıkları şey nereye gideceklerini bilemeden şaşkın bir şekilde dolaşmak oldu. Başladıkları yer ile düşman eline düştükleri yer arasında daireler çizerek dolanıp durdular. **III, 18, 9.** Bu tür bir durum gece boyu devam etti. Şafak söküp ortalık aydınlandığı zaman kurtulanlar hemen geldikleri yolu tanıdılar ve Sabirler

³ Roma ordusu komutanı.

⁴ Pers ordusu komutanı.

⁵ Pers ordusundaki yardımcı birlik.

⁶ Burada Agathias Dilimnite’ler ve onların savaşçılığı hakkında bilgi vermektedir: III, 17, 7-III, 17, 9, s. 87-88.

peşlerinde olmasına rağmen Pers hatlarına doğru koşular” (Agathias, 1975, III, 17, 5-III, 18, 9: 87-88). O sırada geceyi tesadüfen Archaeopolis’te geçiren Roma komutanlarından Babas, gece bu baskının seslerini duymuş fakat harekete geçmemiş, sabahın ilk ışıklarıyla da Dilimnitlerin Sabirler tarafından kovalandığını görmüştü.

Agathias, Romalıların Perslere karşı Phasis/Poti şehri civarında yaptıkları savaş hazırlıklarından bahsederken Elminegeir [Ελμίνγειρος] adında bir Hun komutanının kendi askerleri ile Roma ordusunda yardımcı kuvvet olarak bulunduğunu bir cümle ile söylüyorsa da hakkında başka bir bilgi vermemektedir (Agathias, 1975, III, 21, 6: 91).

Ahghathias, Sabirler hakkındaki bir sonraki bahsinde bu defa onları Pers ordusunda paralı asker olarak zikretmektedir: “**IV, 13, 7.** Pers ordusunda görev yapan Sabir Hunlarından oluşan bir paralı asker birliği vardı. Sabirler kalabalık nüfuslu büyük bir topluluktu. Aşırı derecede savaşçı ve yağmacı idiler. Onlar yabancı ülkelere hücum etme konusunda daima istekli idiler ve para alma ve yağmalama beklentisi, onlar için, çok hızlı bir şekilde yer değiştirerek bazen bir tarafta bazen de diğer tarafta savaşmaları için yeterli bir sebep idi. **IV, 13, 8.** Onlar sıklıkla Perslere karşı Romalılara yardım ederler veya kısa süre içinde taraf değiştirmek suretiyle tam tersini yaparlardı. Perslerle olan önceki çarpışmada bizim tarafımızda savaşmışlardı ve kendilerine saldıran Dilimnitlerden çoğunu bu vesileyle öldürmüşlerdi (daha önce detaylı anlattığım gece savaşı esnasında). **IV, 13, 9.** Bu seferin ardından üzerinde anlaşılmalı ödemeleri yapıldıktan sonra Romalılar tarafından görevleri sonlandırılmıştı. Bunun üzerine onlar da kendi hizmetlerini tam da en son savaşta insanlara sunmuşlardı. Bunu yapanlar belki de başka Sabirler olabilir fakat Sabirlerin hepsi aynıdır ve onlar Pers ordusunda savaşmak için kendi adamları tarafından gönderilmişlerdir. **IV, 14, 1.** Şimdi bu Sabirlerden yaklaşık beş yüz kişi diğer askerlerden uzakta etrafı çevrilmiş açık ordugâhta gecelediler. Maxentius ve Theodorus⁷ bunu öğrenince ve dahası düzensiz ve disiplinsiz bir şekilde yaşadıklarını ve yanlarında silah taşımak gibi bir tedbir de almadıklarını fark edince üç yüz atlı ile derhal onlara karşı harekete geçtiler. **IV, 14, 2.** [Ordugâhı çevreleyen] Duvarın (o kadar alçaktı ki önünde at üzerinde duran bir kişinin yüzü diğer taraftan rahatlıkla görülebilirdi) etrafını çevirip mızrak, taş, ok ve ellerine ne geçtiyse barbarlar üzerine atmaya başladılar. **IV, 14, 3.** Sabirler, saldıranların sayıca kendilerinden çok fazla olduğu ve tamamen gafil avlandıkları düşüncesiyle kendilerini nasıl savunacaklarını bilemediler ve herhangi bir kaçma ihtimali göremediler çünkü etraflarını çeviren duvar içinde kuşatılmışlardı. Onlardan, anlaşılmasız şekilde dikkat çekmeden duvarı aşmayı başaran ve kaçıp yakındaki ağaçlığın çalılırları arasına gizlenen kırk kişi dışındakilerin hepsi katledildi. Romalılar bunları da izlerini takip edip yakalamaya çalıştılar. **IV, 14, 4.** Persler olanların haberini alır almaz Romalılara gereken cezayı vermesi için yaklaşık iki bin kişilik bir süvari birliği gönderdiler” (Agathias, 1975, IV, 13, 7-IV, 14, 4: 115). Agathias bundan sonra Romalıların hepsinin ordugâhlarına geri döndüğünü ve çalılıklar arasına kaçanlardan biri tarafından Maxentius’un yaralanmasının dışında herhangi bir zarar görmediklerini söylüyor. Bunun hemen ardından Rhodopolis şehrini Perslerden geri alan bir Hun komutanından bahsediyor:

“**IV, 15, 1.** Bu arada Germanus’un oğlu Justin, Elminzur [Ελμινζουρ] adında bir Hun olan komutanlarından birini iki bin atlı ile birlikte Nesos’tan Rhodopolis’e gönderdi. Rhodopolis Lazika’da bir şehirdir ve bu sırada Perslerin elinde idi. Mermeroos burayı çok önceden ele geçirmiş ve buraya bir Pers garnizonu yerleştirmişti. Bunun nasıl olduğunun detaylarına girmeyeceğim çünkü bu Procopius tarafından zaten anlatılmıştır. **IV, 15, 2.** Her

⁷ Roma ordusunda ikinci dereceden komutanlar.

neyse, Elminzur oraya vardığı zaman olağanüstü bir şans eseri işi yolunda gitti. Şöyle ki Pers askerleri şehrin dışında bulunuyordu ve şehir sakinleri farklı yerlere dağılmış durumdaydı. **IV, 15, 3.** Sonuçta Elminzur, herhangi bir direnişle karşılaşmadan şehre yürüyüp ele geçirdi. Aynı zamanda çevre bölgeye bir yağmalama harekâtı gerçekleştirdi ve karşılaştığı Pers birliklerini imha etti. Yerel halkın ihanetten ziyade dış düşman korkusuyla Persleri desteklediğinin farkına varınca, güvenliği sağlamak için gerekli düzenlemeleri yapmak ve onların sadakatini temin etmek için onlardan rehinelere aldıktan sonra evlerinde kalmalarına ve normal hayatlarına devam etmelerine izin verdi. Ve böylece Rhodopolis, kutsal saydığı geleneklerini sürdürmek ve Romaluların imparatoruna bağlı kalmak suretiyle eski statüsüne geri döndü” (Agathias, 1975, IV, 15, 1-IV, 15, 3: 116).

Agathias daha sonra Perslerin eski tarihinden, hükümdarlarından ve hükümdarların dönemlerinin önemli hadiselerinden bahsederken onların doğudaki Türk toplulukları ile olan ilişkilerine de çok kısaca değinmektedir. Bu bahislerden biri I. Firuz’un (459-484) Akhunlara yaptığı sefer ve ölümü hadisesidir: “**IV, 27, 4.** Sonunda Eftalitlere karşı yaptığı bir seferde hayatını kaybetti fakat zannederseniz düşmanın gücünden ziyade kendi dikkatsizliği yüzünden öldü. Bütün gerekli önlemleri almış, düşman topraklarında ilerlerken pusulara karşı kendini koruyacak bütün keşif faaliyetlerini yapmış olmasına rağmen ova üzerinde geniş bir alana yayılmış olan bir dizi iyi kamuflle edilmiş çukur ve hendekten oluşan tuzağın tam da içine düştü. Hunlar tarafından taktikle yenilmek suretiyle hükümdarlığının yirmi dördüncü yılında ordusuyla birlikte orada –küçültücü bir son- öldürüldü. Eftalitler gerçekten bir Hun topluluğu idi” (Agathias, 1975, IV, 27, 4: 130). Agathias bunun hemen ardından tahttan indirilip hapse atılan ve hapisten kaçıp Eftalit hükümdarına sığınan I. Kavad’dan (488-496; 499-531) bahsetmektedir: “**IV, 28, 3.** Fakat çok sürmeden Kavad, Procopius’un bize anlattığına göre kendisi uğruna ölümü göze alan eşinin yardımıyla veya başka bir vasıtayla kaçmayı başardı. Hapisten kaçıp Eftalitlerin ülkesine gitti ve onların kralına sığındı. **IV, 28, 4.** Kral onu büyük bir lütufla karşıladı, onu rahat ettirmeyi ve üzüntüsünü teskin etmeyi de ihmal etmedi. Her tür nezaketi gösterdi, maneviyatını arttırmak için cesaretlendirici sözler söyledi, kendi masasında onunla yemek yedi ve kendi kadehinden ona içki içirdi. Pahalı elbiseler giydirdi ve konukseverliğin bütün inceliklerini gösterdi. Çok geçmeden onu kızı ile evlendirdi ve güvenle dönüşünü sağlayacak kadar geniş bir ordu verdikten sonra kendisine karşı olan bütün hareketleri ezmesi ve eski konumunu yeniden ele geçirmesi için onu yurduna geri gönderdi” (Agathias, 1975, IV, 28, 3-IV, 28, 4: 131). Bu şekilde tahtını geri alan I. Kavad 499’dan 531’e kadar tahtta kalacaktı.

Bütün bunların ardından Agathias, Türkler hakkında en geniş bilgileri verdiği Beşinci Kitabında, deprem ve veba gibi doğal felaketlerin hemen ardından Kutrigur ve Utigurlar bahsine şu şekilde giriş yapmaktadır: “**V, 11, 1.** Bahsedilen trajedi, bu fırtınalı dönemin bittiğini göstermiyordu çünkü bunu aynı derecede sarsıcı ve korkutucu olan diğerleri izledi. Bunların ne olduğunu önceki tarihlerine ilişkin bir özet yaptıktan sonra açıklayacağım. **V, 11, 2.** Eski dönemlerde, barbarların geri kalanı Asya’da, Mt. Imaeus yakınlarında yerleşmiş bulunuyor iken, Hunlar, Maeotis⁸ gölünün doğusundaki bölgede Don Nehri’nin kuzeyine doğru olan yerlerde ikamet ediyorlardı. Bütün bu topluluklar İskit veya Hun genel adı ile anılıyordu, oysa belli boyların, Kutrigurlar [Κοτριγούροι], Utigurlar [Ουτιγούροι], Ultizurlar [Ούλιτζουροι], Burugundiler [Βουρούγουνδοι] gibi eski gelenekten gelen kökleşmiş kendi özel isimleri vardı. **V, 11, 3.** Onlar, birkaç kuşak sonra, ya sonradan yaygın bir gelenek halini alacak olan dışı bir geyiğin rehberliğini takip ederek veya başka bir

⁸ Azak Denizi.

tesadüfî olay sonucu Avrupa'ya geçtiler ve her nasılsa Maeotis gölüniün Euxine'e⁹ aktığı geçilmesi imkânsız zannedilen noktadan karşıya geçtiler. Orayı geçtiler ve yabancı toprakların her tarafında dolaştılar. Ani ve beklenmedik hücumlarıyla yerli halka, yerlerinden çıkarıp topraklarını işgal etmeye kadar varan hesapsız zayıyat verdiler. **V, 11, 4.** Fakat onların ikameti kısa ömürlü oldu ve sonunda kendilerinden hiçbir iz bırakmadan kaybolup gittiler. Bu gerçeği, İmparator Leo¹⁰ dönemine gelinceye kadar oldukça iyi tanınan ve hesaba katılması gereken bir güç olarak kabul edilen fakat bana göre günümüzde haklarında ne bir şey bildiğimiz ne de bilme ihtimalimiz olan Ultizurlar ve Burugundilerin durumu açıkça göstermektedir. Çünkü onlar ya mahvoldular veya yeryüzünün uzak köşelerine göçtüler. **V, 11, 5.** Yine de veba felaketinin başkente ulaştığı söz konusu yılda bütün diğer Hun kabileleri varlıklarını sürdürüyorlardı ve her ne kadar, en iyi kendilerinin bildiği bazı sebeplerden dolayı, bu dönemde güneye inmeyi ve Tuna'dan uzak olmayan bir noktada ordugâh kurmayı tercih etmiş olsalar da, gerçekten ünlerinin zirvesindeydiler. **V, 11, 6.** Her zaman olduğu gibi, kışın yaklaşmasıyla birlikte nehir önemli ölçüde donmuş ve buz, üzerinden atla geçilebilecek kadar sert bir duruma gelmişti. Bunun üzerine Kutrigurların lideri Zabergan [Ζαβεργάβ], büyük bir süvari gücüyle birlikte donmuş olan suyu geçti ve hiçbir zorlukla karşılaşmadan Romalıların arazisine girdi¹¹. Araziyi terk edilmiş bularak ve önüne engel çıkmadan ilerleyerek bütün Moesia ve İskitya'yı geçti ve Trakya'yı istila etti. **V, 11, 7.** Burada ordusunu, bir kısmını, oradaki korumasız yerleri basıp yağmalamak üzere Yunanistan'a, diğer kısmını da Trakya Khersonesos'una (Gelibolu) göndermek üzere, ikiye ayırdı.”

“**V, 12, 1.** Kuzeyden güneye, güneydeki uç noktanın merkezine kadar, Chersonese'in doğu sahilleri Çanakkale Boğazı'na bakmaktadır. Bir uçtan diğer uca sadece kırk stadion¹² uzunluğunda olan dar bir kara parçası, burayı [Gelibolu Yarımadası] ana karaya bağlayıp bir yarımada haline getirmektedir. **V, 12, 2.** Bu kistağın karşısında, bir sahilden diğerine aralıksız devam eden kuvvelendirilmiş bir sur uzanmaktadır. Surun gerisinde Aphrosias, Thescos ve Ciberis şehirleri ile bunlardan uzak bir mesafede, boğazın kenarında, kıyı şeridinin keskin bir dirsek oluşturduğu yerde Sestos şehri bulunmaktadır ki şüphesiz Hero'nun feneri ve sevgilisi Leander'in ölümü hikâyesinde geçtiği için şiirlerde oldukça meşhur olmuş bir yerdir. **V, 12, 3.** Sestos'tan çok uzak olmayan bir mesafede aşırı küçüklüğü, güzellikten yoksunluğu ve genelde sevimsiz görünüşüne rağmen Callipolis¹³ olarak adlandırılan diğer bir küçük şehir bulunur. Çevreleyen kırsal arazi, tarlalar ve dış limanlarla süslenmiş, çok farklı çeşitlilikte ağaçlar serpiştirilmiş, iyi içme sularına sahip akarsular ile hayatın bütün ihtiyaçları için bereketli ürünler veren zengin ve verimli topraklar bağışlanmış bir yerdir. Bu haliyle surlar, herhangi bir düşman saldırısını zorlaştırmak için o kadar çok şehir ve o kadar geniş araziyi kendi sınırları içinde çevrelemektedir. **V, 12, 4.** Aşırı iyimser bir mantıkla hareket eden Zabergan, eğer surları yıkıp arkasındaki bölgeye nüfuz edebilirse sonradan denizi kontrol edebilecek bir pozisyon elde edeceği fikri üzerinde düşünmeye başladı. O, saf bir şekilde, oraya varır varmaz bol miktarda gemi tedarik edebileceğini ve dar boğazın [Çanakkale Boğazı] sakin ve durgun sularından kolayca karşıya geçtikten sonra Asya'ya girebileceğini ve çabucak içindeki

⁹ Muhtemelen Kerç Boğazı.

¹⁰ I. Leo (457-474).

¹¹ 558/559 kış.

¹² Yaklaşık 185 metrelik eski Roma ölçü birimi.

¹³ “Panayır Şehri” = Modern Gelibolu.

gümrük binasıyla birlikte Abydus şehrini yakıp yıkabileceğini hayal ediyordu. V, 12, 5. Böylelikle bu korkunç planın dürtüsüyle, bu görev için yeter sayıda olduğunu düşündüğü bir kuvveti Khersonesos'a gönderdi. Kendisi de yolu üzerindeki arazileri tahrip ederek ve şehirlere saldırarak, geçtiği her yerde yıkım ve kargaşa yaratarak yedi bin atlı ile Konstantinopolis'e yürüdü. V, 12, 6. Onun gerçek güdüsü, barbarların davranışlarını karakterize eden doğuştan gelme şiddet ve açgözlülük olsa da o, düşmanlığını Utigurlara yönlendirerek onları saldırısının bir tür bahanesi olarak kullandı. Utigurlar, Romalılarla son derece samimi şartlarda dostluk ve ittifak ilişkisi olan Sandilk [Σάνδιλχοβ] adında bir Hun tarafından idare ediliyordu. O, imparatorun saygı ve sevgisini kazanmış ve imparatorun ihsanlarından devamlı faydalanan biriydi. V, 12, 7. Öte yandan bu gibi ihsanlardan pay alamayan Kutrigurlar açıkça aşağılanmaya maruz kalıyorlardı. Bu nedenle onlar, kendilerinin de hesaba katılacak ve korkulacak bir güç olduklarını ve saygısızlığa müsaade etmeyeceklerini göstermek amacıyla böyle bir sefer yapmaları gerektiğini düşünmüşlerdi."

"V, 13, 1. Kendilerine karşı çıkan olmayınca Kutrigurlar acımadan ülkeyi yağmalayıp harap ettiler. Çok miktarda ganimet ve çok sayıda esir aldılar. V, 13, 2. Tutsaklar arasında bulunan iffetli bir yaşam seçmiş birçok soylu kadın acımasızca sürüklenerek götürüldü ve aşırı zevklerin aracı olarak hizmet etmeye zorlanmak suretiyle talihsizliğin en kötüsüne katıldılar. Onların bazıları gençliklerinden beri evlilik ile birlikte maddiyat sevgisini ve dünyevi toplum gailelerini de reddetmişler ve dini nedenlerle evlenmeyip bekâr kalmayı her şeyin üzerinde tutarak ve kendilerini aktif hayattan tamamen çekerek manastırın münzevi hayatına gizlenmişlerdi. Hatta bunlar kapandıkları odalarından zorla çıkarılmışlar ve vahşice tecavüze uğramışlardır. V, 13, 3. Ve birçok bebek bekleyen evli kadın da sürüklenerek götürüldü. Ondan sonra bebeklerin doğum zamanı geldiğinde bu kadınlar, normal bir doğum sonrası mahremiyeti yaşayamaz ve hatta yeni doğmuş bebeği alıp sarmak imkânını da bulamaz bir şekilde ayakta doğum yapmışlardır. V, 13, 4. Her şeye rağmen, zavallı bebekler boş yere ve bunun için dünyaya gelmişler gibi köpek ve kuşlar tarafından parçalanmaya terk edilirken kadınlar acılarını hissetmeye imkân verilmeden çekilip götürüldüler."

"V, 13, 5. Gerçekten Roma devletinin talihi o derece kötüydü ki bu gaddarlık İmparatorluk Şehri'nin dış mahallelerinde bir avuç barbar tarafından yapılıyordu. Fakat bu onların küstahlıklarının sonu değildi: devam edip zorlukla karşılaşmadan Uzun Surları geçtiler ve içteki tahkimatlara yaklaştılar. Yıpranma ve ihmal Uzun Surların birçok yerinde dağılma ve çökmeye neden olmuştu. Bazı bölümleri de, kendi mülkünü yıkan insanların soğukkanlılığıyla işe koyulan barbarların kendisi tarafından yıkıldı. V, 13, 6. Onları durduracak hiçbir şey yoktu. Ne muhafız, ne savunma makineleri, ne de yeterince insan. Hatta domuz veya koyun ağıllarında havlayan bir köpek sesi bile yoktu. V, 13, 7. Roma orduları, önceki imparatorlar tarafından ulaşılmış olan, o istenen seviyede kalmamıştı. Bir zamanlar küçük bir parçası kadar olan bir sayıya gerilemişti ve artık geniş bir imparatorluğun gereklerini karşılamaya uygun değildi. Oysa toplam altı yüz kırk beş bin etkin savaştan bir güç olması gerekirken, bu dönemde sayı sadece yüz elli bine düşmüştü. V, 13, 8. Dahası onların bir kısmı İtalya'da, diğer bir kısmı Afrika'da, İspanya'da, Lazica'da ve İskenderiye ve Mısır Thebes'te üslenmişti. Hatta İran sınırında da az sayıda asker vardı. Barış anlaşmasına riayet nedeniyle burada daha fazlasına gerek yoktu. O zaman, silahlı kuvvetlerdeki eksiltmelerin boyutunun bu denli yüksek olması idarecilerin ihmalden kaynaklanmaktaydı" (Agathias, 1975, V, 11, 1-V, 13, 8: 146-148).

Agathias, bundan sonra onları durduracak bir Roma ordusunun bulunmamasının nedenlerinden bahseder ve bu durumu imparatorun ihmaline ve ordudaki komutanların suistimallerine bağlar. Bu nedenle Kutrigurların başkente yaklaşmalarının engellenemediğini anlatır: “**V, 14, 5.** İşte tam da bu yüzden İmparatorluk şehri etrafındaki kasabalar da dâhil olmak üzere bütün Trakya terkedilmiş ve korumasız kalmıştı. Dolayısıyla bu yerler barbarlar için kolay bir av haline gelmişti. Barbarların cüretkârlığı o dereceye varmıştı ki başkentten yüz kırk stadion mesafedeki Melantias kasabasına kadar gelip burada kamp kurmuşlardı. Melantias kasabası, kendi yanından geçen ve gittiği yönde kısa bir mesafede Marmara’ya boşalana kadar kuzey doğu yönünde yumuşak kavisler çizerek devam eden Athyras nehrinin üzerinde bulunmaktadır. Bu yüzden buradaki Marmara kıyısında nehrin ağzına konulanmış bulunan liman da adını nehirden almak suretiyle Athyras olarak adlandırılmaktadır” (Agathias, 1975, V, 14, 5: 149-150). Bunun ardından Agathias, düşmanın bu derece başkente yaklaşmasının halkta yarattığı korku ve panik havasını da detaylı olarak tasvir etmektedir. Savunma için tedbir alınmaya çalışılması fakat askerlerin perişan durumu nedeniyle bir şey yapılamamasını da Agathias eleştiri konusu yapmaktadır. Hemen sonrasında onlara karşı koymak için imparatorun emriyle tecrübeli komutan Belisarius’un görevlendirilmesi, düşmanla çarpışmak için yaptığı hazırlıklar ve askerlerini cesaretlendirmek için yaptığı uzun konuşma aktarıldıktan sonra Belisarius tarafından küçük bir Kutrigur birliğine kurulan pusu şu şekilde anlatılmaktadır: “**V, 19, 3.** Yaklaşık iki bin barbardan oluşan atlı bir birlik aniden geri kalanlardan ayrıldı ve önüne çıkan her şeyi yok edebileceğini düşünerek ve korkunç sesler çıkararak dörtlü ilerlemeye başladı. Keşifçiler düşmanın hemen hemen kendileri ile karşılaşacak kadar yaklaştıkları haberi ile gelir gelmez Belisarius hemen adamlarını sayılarının azlığını en iyi gizleyecek şekilde düzenleyip yola çıkardı. **V, 19, 4.** Yaptığı şey kalkan ve mızraklarla silahlanmış iki bin süvari seçmek ve onları barbarların saldırılarını yapacakları yer olarak düşündüğü ağaçlıklı vadide pusuya yatırmak oldu. Bu askerlere, hareket için işaret verilir verilmez düşmana yanaşık düzende olduğu esnada mızrakları ile saldırma emri verildi. Buradaki amaç onları bir araya toplamak ve oluşan izdihamdan faydalanarak sayı üstünlüklerini kullanmalarına engel olmak idi. **V, 19, 5.** Ayrıca köylülere ve gücü yeten kişilere kendisini takip etmelerini ve bağırıp yüksek sesle gürültü yapmalarını söyledi¹⁴. Kendisi de düşman saldırısının ilk darbesini karşılamak için hazır bir şekilde geri kalan askerlerle birlikte merkezde konum aldı. **V, 19, 6.** Onlar daha da yaklaşıp çoğu pusu alanına girince Belisarius ve adamları onları karşılamak için ilerlediler ve doğrudan saldırdılar. Köylüler ve kalabalığın geri kalanı bağrıışmalarla askerleri teşvik ettiler ve bu iş için getirdikleri tahta parçaları ile gürültü çıkardılar. **V, 19, 7.** İşaret verilir verilmez askerler saklandıkları yerden birden ortaya çıktılar ve her bir yandan yoğun bir ok atışına başladılar. Yaygara ve kargaşa bir savaş için ölçsüz boyuttaydı ve **V, 19, 8.** kendilerini her yandan ok saldırısı altında bulan barbarlar tam da Belisarius’un öngördüğü duruma geldiler. Kendi safları içine kapandılar ve o derece sıkıca bir araya toplandılar ki kendilerini savunamadılar çünkü ok ve yaylarını kullanacak ve atla manevra yapacak kadar boşluk kalmamıştı. Sanki büyük bir ordu ile etrafları kuşatılmış gibi görünüyorlardı. **V, 19, 9.** Onlar gerçekten Roma hatlarının gerisindeki kalabalığın çıkardığı gürültülerden ve düşmanın gerçek sayısını görmeyi engelleyen yükselen toz bulutundan afallamış bir durumda idiler. **V, 19, 10.** Belisarius onların çoğunluğuyla savaşım imha etti ve düzenlerini bozup kaçmaya zorladı. Geri kalanların hepsi üzerlerine gelince barbarlar geri döndüler ve her yöne dağılarak düzensiz

¹⁴ Burada amaç Kutrigurlara sayılarını fazla göstermektir.

bir şekilde kaçıma başladılar. Arkalarını korumak için hiçbir şey yapmadılar ve her bir adam en güvenli olduğunu düşündüğü yöne saptı. **V, 19, 11.** Romalılar, birçoğunu çabucak yakalayabildikleri düzenli ve disiplinli bir takip sürdürdüler. Barbarlar arkalarına bakmaksızın dörtlüye kaçarlarken onlardan çoğu kılıçtan geçirildi. Atları dizginden boşalmış gibi sürekli kamçılanarak durmaksızın ilerliyordu. **V, 19, 12.** Çokça övündükleri yetenekleri bu dehşet anında onları terk etmişti. Çünkü normalde barbarlar geri çekilirken takip edenlere karşı kendilerini etkili biçimde savunurlardı ve bunu geriye dönerek takipçilere ok atmak suretiyle yaparlardı. Oklar hem kendi hızıyla hem de karşıdan gelenin ters hızıyla hedefe çarpar ve etkisi fazla olurdu.”

“**V, 20, 1.** Bu olay üzerine Hunların morali tamamen bozuldu ve kendilerini savunmak için hiçbir şey yapmadılar. Onlardan aşağı yukarı dört yüz kişi hayatını kaybetti. Roma tarafında ise sadece birkaç yaralı dışında ciddi bir kayıp yoktu. **V, 20, 2.** Liderleri Zabergan ve kaçışı idare eden diğerleri rahatlamış bir şekilde karargâhlarına ulaştılar. Ve dahası, onlar hayatlarını, kendilerini takip edenlerin atlarının yorgunluktan tükenmesine borçluydular aksi takdirde tamamen yok edileceklerdi. Bununla birlikte onların, karargâhin kapısından içeri ani girişleri ve paniğe kapılmış halleri askerlerinin geri kalanlarını şaşkınlık ve yakındaki felaketin korkutucu beklentisi içine soktu. Onlar, geleneksel matem tutma biçimlerini göstermek için hançerlerle yanaklarını yaralarken yüksek sesli ve yabani çığlıklar duyulmaktaydı. **V, 20, 3.** Bu arada Romalılar, mevcut koşullarda tamamen şaşkıncı olmasına rağmen komutanlarının bilgeliği ve öngörüsü sayesinde kazandıkları başarının ardından geri çekildiler. Ancak bu felaketten hemen sonra barbarlar, karargâhi dağıtıp *Melantias*’tan korku içinde uzaklaştılar” (Agathias, 1975, V, 19, 3-V, 20, 3: 154-156).

Agathias bundan sonra Belisarius’un imparator tarafından başkente geri çağrılmasını, başarılarının halk üzerindeki etkisini ve onu kiskanınların hakkında karalayıcı dedikodular uydurduklarını anlatıp¹⁵ bu defa diğer bir Hun grubunun Khersonesos’u kuşatmasını anlatmaktadır: “**V, 20, 8.** Hunlar başlangıçta takip ediliyor olma izlenimine kapılarak şaşkınlık içerisinde Uzun Duvar’dan uzaklaştılar. Fakat sonra Belisarius’un geri çağrıldığını ve kendilerine karşı herhangi başka birinin gönderilmediğini fark ettikleri zaman yavaşça geri dönmeye başladılar. **V, 21, 1.** Bu arada Khersonesos’u kuşatan diğer barbar birliği surlara tekrar tekrar saldırı yaptı, merdivenler ve kuşatma makineleri getirdiler, fakat Roma savunmasının azimli direnci sayesinde her defasında geri püskürtüldüler. **V, 21, 2.** Savunmacılar Dorotheus’un oğlu Germanus tarafından idare ediliyorlardı. Oldukça genç olmasına rağmen istisnai kabiliyette bir komutan ve onun yaşı için oldukça fazla olan cesaret ve beceriklilik niteliklerine sahip idi. Kendisi bir *Illyria* kasabası olan *Bederiana*’lı idi. Burası daha sonra İmparator Justinianus’un doğum yeri olmasından dolayı *Prima Iustiniana* olarak yeniden adlandırılmıştı. İmparator, uygun şekilde burayı görkemli kamu binaları ile süslemiş, karanlıktan refah ve zenginliğe yükseltmiş ve kendi adını bağışlamıştı. Bundan başka Germanus imparatorun akrabası idi ve bundan dolayı onun yardımından kişisel bir çıkar temin etti, **V, 21, 3.** sekiz yaşındayken kendisine her tür avantaj sağlanan imparatorluk şehrine getirildi, birinci sınıf okul eğitimi aldı ve sonra Grekçenin yanında Latince öğrenimi de gördüğü yüksekokula gitti. **V, 21, 4.** Olgunluk çağına gelir gelmez Justinian onu, oradaki kuvvetlerin komutanı yaparak Khersonesos’a gönderdi. Çünkü ona gençlik hevesleri için uygun ve faydalı bir açılma fırsatı vermek ve onu, araba yarışları ve onun popüler grupları ile birlikte Hipodromun çalkantılı ortamı içinde çılginca maceralar ile gücünü ve enerjisini boşa harcamaktan

¹⁵ V, 20, 4-V, 20, 7. arasında.

alıkoymak istiyordu. Eğer başka uğraşmaya değer işlerle meşgul edilip dikkatleri başka yöne çevrilmedikçe bu gibi eğlencelerin hepsi onları kolayca cezbeder zihinleri üzerinde son derece rahatsız edici etkiler bırakır. **V, 21, 5.** Bu sırada Hunlar Khersonesos'u kuşattığı zaman genç Germanus onların ataklarını azimle geri püskürttü ve savunmayı idare etmede şaşmaz bir beceri gösterdi. Doğuştan gelen yeteneği ona mevcut durumu ve onunla başa çıkmanın en iyi yolunu sezgisel olarak kavrama gücü vermişti ve o her zaman büyüklerin ve adamları içindeki tecrübeli askerlerin tavsiyelerine kulak verirdi. **V, 21, 6.** Kaleyi kuşatmak veya hücumla ele geçirmek için yapılan bütün teşebbüsler aynı derecede sonuçsuz kalınca barbarlar oldukça cüretkâr ve son derece riskli farklı bir yol benimsediler. O da şu idi ki ya bu yeri çabucak zapt edecekler ya da burayı temelli olarak terk edip evlerine döneceklerdi. **V, 21, 7.** Ve böylece onlar, muazzam miktarda, sert ve kalın olanları müstesna çok uzun kamışlar toplamaya başladılar, onları iple birbirlerine bağladılar ve böylelikle çok sayıda demet oluşturdular. Karşılıklı her iki uçtan ve ortadan ağaç direkler tutturup demetleri birbirine bağladılar, kalın halatla onların içice sıkışmasını sağladılar, öyle ki onların üç veya daha fazlası, dört kişiyi taşıyacak kadar geniş ve batmadan onları yüzdürecek kadar kalın tek bir kayık meydana getiriyordu. Bu tip kayıklardan yüz elliden fazla sayıda inşa ettiler. **V, 21, 8.** Onları daha fazla denize dayanıklı hale getirmek için öndeki uçlarını, geminin baş kısmı gibi sivri bir şekil oluşturacak biçimde yukarı doğru eğerek bir araya getirdiler ve her iki yanına kürek iskarmozu ve dirsekli çıkıntı tasarlayıp eklediler. **V, 22, 1.** Sonrasında, her şeyi mümkün olan en iyi şekilde sağlama aldıktan sonra onları, Aenus şehrinin etrafını çevreleyen körfezin batı kıyıları yakınlarından gizlice suya indirdiler. **V, 22, 2.** Iskarmozlara sabitlenen çok sayıda kürekle birlikte yaklaşık altı yüz adam onlara bindirildi ve bu ilkel kürek biçimiyle kendilerini az çok ileri doğru ittiler, ağır silahlı ve harekete hazır şekilde denize açıldılar. Onlar, kademeli olarak gittikçe daha ileriye doğru kürek çekmek suretiyle surların derin sulara kadar uzayan kısmını kolaylıkla geçebileceklerini ve o zaman kıyının daha aşağısında, orayı çevreleyen bir surun olmadığı yerde, tam bir güvenle karaya adım atabileceklerini düşündüler. **V, 22, 3.** Germanus, bu planın istihbaratını aldığı ve kamıştan yapılmış kayıklardan oluşan bir donanmanın yolda olduğunu öğrendiği zaman düşmanın ahmaklığıyla dalga geçti fakat aynı zamanda ondan memnun oldu çünkü bu durumun onlardan çok kendisinin işine yarayacağını biliyordu. **V, 22, 4.** Derhal, tüm kadrosunu kürekeçi ve dümenciler ile zırh, kalkan, ok, yay ve baltalı kargı ile silahlanmış adamlardan donattığı, yirmi adet dümenli hafif ve hızlı kayık sevk etti ve onların, surların arkasındaki körfezin girişine görünmez bir şekilde demirlemesini sağladı. **V, 22, 5.** Barbarlar, surların dışı doğru çıkıntı yapan uç kısmını geçtikten sonra sahile doğru birden yönlerini değiştirmeye başladılar ve hedeflerine ulaşacakları umuduyla sevindiler. Tam bu noktada Romalıların kayıkları onlara karşı denize açıldı. Akıntı ile hızlanan Romalılar onlara doğru ilerlediler ve barbarların kamıştan kayıklarına karşı başa baş şiddetle çarpıldılar. **V, 22, 6.** Kayıklar çarpmanın etkisiyle firil firil dönmeye başladı ve bir yandan diğer yana sarsılıp sallanırken mürettebatları üzerinden düştü. Bir kısmı denize atıldı ve boğuldu, diğerleri ne yapacaklarını bilmez bir halde bitkin şekilde suya düştüler. Hatta hala ayakları üzerinde duranlar dalgaların hareketiyle sarsıldılar ki bu dalgalar bir tekne veya bir gemi üzerinde ancak önemsiz bir etki yaratabilirdi fakat bu kamıştan yapılmış kayıklar üzerinde onların aşırı hafifliğinden dolayı muazzam etki yaratıyordu. **V, 22, 7.** Onlar bir an dalganın tepesinde yükseliyor hemen ardından aniden düşüyorlardı. Savaşmak için hiçbir teşebbüste bulunmadılar çünkü belki de yapabildikleri en iyi şey ayakları üzerinde sabit durabilmeyi ümit etmekte. **V, 22, 8.** Barbarlar bu şekilde şaşkın bir durumda iken Romalılar yapabildikleri yerlerden onların hatlarını kırdılar ve kara

savaşında olduğu gibi ağırlıklarını koyarak birçoklarını zorlanmadan denize attılar çünkü onlar kendi kayıklarında ayaklarını basacak sağlam ve emin bir yere sahiptiler. Bazılarını da kuşatıp kılıçlarıyla öldürdüler. **V, 22, 9.** Fakat birçok durumda Romalılar uygun pozisyonda olmamalarına ve baltalı kargularıyla onlara uzanacak kadar yakın olmamalarına rağmen kayıkların bütün yapısı dağılıncaya kadar kamışları bir arada tutan bağları boylu boyunca kesmeyi başardılar. Hunlar birdenbire kendilerini kayıklarından düşerek tortu gibi batıyor şekilde bulurken, birbirinden ayrılan kamışlar her yöne sürüklenerek su üzerinde yüzüyordu. Onlar son ferdine kadar katledildi ve hiçbiri yeniden karayı görecektik kadar yaşamadı.”

“**V, 23, 1.** Düşmanın suda yüzen bütün silahlarını toplayan Romalılar önceki yerlerine geri çekildiler ve bu mutlu olayın haberi üzerine bütün ordu sevince boğuldu. Daha sonra elde ettikleri avantajdan faydalanmalarının gerekli olduğuna karar veren ve bütün birliklerin katıldığı bir genel kurul toplandı. **V, 23, 2.** Birkaç gün sonra silahlandılar ve sayıları hala oldukça fazla olan fakat son yıkıcı yenilgiden dolayı hala kendilerine gelemedikleri için moralleri en düşük seviyede bulunan bu kuşatmayı sürdürenlere karşı surlardan dışarı doğru ani bir hücum yaptılar. **V, 23, 3.** Henüz çok genç olan Germanus, gerçekten kendi doğal dürtülerini basturacak kadar olgun değildi, buna karşın güvenlik ve tedbir düşüncesi yerine kolaylıkla gençlik hevesleri ve şöhret tutkusunun etkisi altına girmişti. Bu olay üzerine korkusuzca düşmanla savaşa girmek için acele etti. Emirler vermekten ve adamlarını bir komutan gibi cesaretlendirmekten geri durmadı, fakat sıradan bir asker gibi savaşın en ağır yükünü çekti. Bu aceleciliğinin sonucu olarak okla kalçasından vuruldu ve savaştan çekilmek zorunda kaldı. Fakat durumun aciliyeti ve girişilen teşebbüsün ehemmiyeti onun açısından daha önemliydi ve düşmana ciddi zarar verene ve onlardan çoğunu yok edene kadar çabalamaktan ve diğerlerini de yüreklendirmekten vazgeçmedi.”

“**V, 23, 4.** Bundan sonra savaş sona erdi ve Romalılar geri dönüp surların arkasına konumlandılar fakat oranın üstün güçlere karşı uzun süreli bir mücadeleye girişmek için güvenli ve tedbirli bir yer olmadığı kanısındaydılar. **V, 23, 5.** Kayıkların feci şekilde parçalanmasının getirdiği kayıpların ve Romalıların kendilerine karşı yaptıkları beklenmedik saldırının bir sonucu olarak barbarların morali tamamen bozulmuştu ve onlar hemen Khersonesos çevresini terk edip Zabergan’a ve onun kuvvetlerine katılmak için yola çıktılar. Yenilmiş adamların yeniden birleşmesi nasipmiş. **V, 23, 6.** Yunanistan’a gönderilen Kutrigurlar da bahse değer hiçbir başarı elde edemediler, bir Roma garnizonunun orada bulunmasından dolayı ne Corinth kıstağına saldırabildiler ne de Thermopylae’yi geçebildiler. Ve böylece bu grup da, kuşkusuz kendi yurttaşlarına katılmak ve evlerine geri dönmek düşüncesiyle Trakya yönünde yürüyerek geri çekildi. **V, 23, 7.** Fakat Zabergan ve beraberindekiler onlara, Utigurların yaptığı gibi Romalılarından çok miktarda para almadan geri gelmemelerini söylediler. Hatta onlar, eğer akrabaları tarafından derhal fidyeleri ödenmediği takdirde esirleri katledecekleri tehdidinde bulundular. **V, 23, 8.** Bu yüzden imparator, esirlerin fidyelerini ödemek için yeterli miktarda altın gönderdi ve Kutrigurların barış içinde geri çekilmesini sağladı. Geri dönen esirler arasında, kısa süre önce kötü bir şans eseri yakalanmış ve diğerleri gibi mutsuz ve kötü bir duruma düşmüş olan Bacchus’un oğlu General Sergius da vardı. Böylece Kutrigurlar sonunda yağmalamalarına son verdiler ve geri evlerine dönmeye başladılar. Daha sonra Yunanistan’dan gelmiş olan arkadaşları da onlara katıldı.”

“V, 24, 1. Konstantinopolis halkına, üzerinde anlaşılan maddeler¹⁶, korkakça, onursuzca ve alçakça göründü çünkü onlar olayların dayanılmaz şartlarını pasifçe kabul ediyor görünüyordular. Onların alay edişleri, başkentten seslenme mesafesine kadar gelmişken bir anlık tahribatı göğüslemek yerine onlar, sanki bizim onlara yaptığımız bir yanlış telafi edecekmiş gibi altın hediye edilerek ödüllendirilmeleri sebebiyle idi. V, 24, 2. Fakat imparatorun kararı, sonradan anlaşıldığı üzere, daha farklı ve hırslı bir hedefi elde etmeye yönelik idi ki dikkat çekici öngörü ve anlayışının, önceden eleştirenleri bile ikna edecek olumlu etkileri olacaktı. Gerçekten o, barbarlar arasında ihtilaf tohumları ekmek ve onları birbiri ile savaşır hale getirmek için makul olan her tür stratejiyi kullanma kararında idi. Zabergan ve adamları ağır adımlarla ilerlerken o, bu bakış açısıyla derhal, imparatorluğun müttefiki ve [yıllık] para ödediği diğer bir Hun boyunun lideri Sandilk'e bir mektup gönderdi. V, 24, 3. Mektubun içeriği aşağı yukarı şöyle idi.”

“Eğer Kutrigurların bize karşı yaptıkları zorbalıklar hakkında bilgin ver ise ve bunun için hiçbir şey yapmıyorsan bu durumda bizim, senin ihanet etmiş olman ve senin karakterini değerlendirme konusunda yanılmış olmamızdan dolayı hayrete düşecek sebeplerimiz var demektir. Fakat eğer gerçekleri bilmiyorsan hareketin affedilebilir. Ancak senin için geçmiş olaylardan habersiz olduğunu ispatlamak için bu andan itibaren hemen harekete geçip durumu kurtarmaktan başka çıkar yol yok. V, 24, 4. Kutrigurların asıl ilgileri ve gerçekten burada olma sebepleri, bizim mülklerimizi tahrip etmek değildir, fakat hareketleri ile şunu göstermektedirler ki biz size güvenmeyi tercih etmek suretiyle çok daha üstün bir topluluğun taleplerini göz ardı ederek aldatılmış olduk. Gerçekten onlar, birilerinin kendilerini Utigurlarla eşit görmesini hatta onların kendilerinden biraz daha üstün olduğunu iddia etmelerini tahammül edilemez bir durum olarak görmektedirler ve gerçekte ancak karşı konulamaz bir güç olarak görüldükleri zaman memnun olurlar. V, 24, 5. Sonuç olarak onlar bütün Trakya'yı istila ettiler ve hizmetleriniz karşılığı size her yıl ödemekte olduğumuz altınının tamamını alıp götürene kadar da vazgeçemediler. Gerçi biz onları kolayca yok edebilir veya en azından elleri boş olarak uzaklaştırabilirdik ancak sizin hassasiyetinizi sınamak için bunların hiçbirini yapmadık. V, 24, 6. Siz de eğer gerçekten üstün cesaret ve akıllılığa sahip iseniz ve size ait olana başkasının el koymasını hoş görmeye meyilli değilseniz şimdi herhangi bir kayba uğramayacaksınız. Çünkü intikam almak için ve düşmandan galibiyet hakkı olarak, sanki biz onlar aracılığı ile size göndermiş gibi, kendi hakkınız olan parayı almak için mükemmel bir fırsatınız var. V, 24, 7. Fakat eğer onların eliyle bu kadar aşağılanmaya maruz kaldıktan sonra herhangi bir harekette bulunmayarak tamamen korkak ve iradesiz kalmayı tercih ederseniz şundan emin olunuz ki bizim ödeme listemizden silineceksiniz ve biz de cömertliğimizi onlara bağışlamak için hazır olacağız. Böylelikle siz tevazuyu öğrenecek ve elinizden gelenin en iyisini yapacaksınız, çünkü biz büyük bir ihtimalle sizinle yaptığımız ittifak anlaşmasını onlara nakledeceğiz. Gerçekten bizim için, farklı şartlar altında olsa bile, galiplerin dostluğunu kazanacak durumda iken mağlupların aşağılanmasını paylaşmak anlamsız olacaktır.”

“V, 25, 1. Sandilk, çevirmen vasıtasıyla mektubun içeriğini öğrenince derhal beklenen tepkiyi verdi. Birdenbire hiddete kapıldı ve saygısızlıklarından ötürü Kutrigurları hemen cezalandırmak için sabırsızlandı. Çıkarıcı ve gururlu bir barbar zihniyetindeki bir adam için tahmin edilebilir bir tepki. V, 25, 2. Sonunda ordu ile hemencecik yola çıktı ve düşmanın yurduna ani bir atak yaptı. Geride kalanlar hazırlıksız yakalandı ve birçok kadın

¹⁶ İmparatorun altın göndermesi.

ve çocuğu esir aldı. Kutrigurlar Trakya'dan geri dönerken Tuna'yı henüz geçmişlerdi ki o birden karşlarına çıktı ve birçoklarını öldürüp imparatorun aldığı parayı ve bütün ganimetlerini aldı. V, 25, 3. Sonra çok geçmeden kurtulanlar yurtlarına geri döndüler ve Utigurlara karşı savaşa hazırlık için kendi yurttaşlarına katıldılar. Böylelikle bu zamandan itibaren iki topluluk birbiri ile uzun sürecek bir savaşı başlattı ve bunun sonucunda gitgide artan şekilde düşman oldular. V, 25, 4. Bazı durumlarda sadece yağma akınlarıyla yetindiler, diğer bazı durumlarda ise kendilerini zayıflatana kadar savaşma yoluna başvurdular ve sayıları o kadar ciddi oranda düştü ki milli kimliklerini kaybettiler. V, 25, 5. Bu Hun halkının dağınık kalıntıları, diğer halkların yurtlarında köle durumuna düştüler; önceki kötülüklerinin karşılığını ödedikleri için cezaları ağır oldu. Fakat bu iki halkın tamamen yok olması daha sonraki tarihlerde gerçekleşti. Böylece olayların tam bir kronolojik sırasını muhafaza etmek ve bu hadiselerin kendi yerlerinde detaylı anlatımını yapmak için elimden geleni yaptım. V, 25, 6. Kutrigur ve Utigurlar arasındaki ihtilaf daha doruk noktasında iken ne olduğuna dair haber Konstantinopolis'e ulaştı ve imparatorun akıllılığı ve öngörüsü açıkça ve fazlasıyla herkes tarafından görülmüş oldu. Barbarlar birbirini yok ederken o, dahice diplomasisi sayesinde silaha başvurmadan nihai galip haline geldi ve savaşın sonucu her ne ise ondan faydalanmaya çalıştı. Böylelikle sürekli iç karışıklıklara sebep olan bu insanlar Romaluların mülküne bir daha saldırma fikrine kapılamadılar, gerçekten tam bir karanlık içine battılar" (Agathias, 1975, V, 20, 8-V, 25, 6: 157-162).

Agathias'ın Türkler hakkında verdiği bilgiler ile birlikte kitabı da burada son bulmaktadır.

KAYNAKÇA

CAMERON Averil (1970), *Agathias*, Oxford: Oxford University Press.

AGATHÍAS (1975), *The Histories*, Translated with an Introduction and Short Explanatory Notes by Joseph D. Frendo, *Corpus Fontium Historiae Byzantinae*, vol. 2A, Walter De Gruyter, Berlin-New York.

FRENDO, Joseph D. (1975), "Introduction", *Agathias, The Histories, Trans. Joseph D. Frendo, Berlin-New York, 1975*, içinde.

BALDWİN, Barry (1991), "Agathias", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 1, ed. Alexander P. Kazhdan, New York, Oxford.